

*СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030*

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ОПШТИНА ЛАПОВО

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ
ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО**
2025-2030

Лапово, 2025

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

САДРЖАЈ

Уводна реч председника општине Лапово	3
Преглед кључних појмова	4
Преглед табела, слика и графикона	6
1. ЗАКОНОДАВНИ И СТРАТЕШКИ ОКВИР ЗА ИЗРАДУ	7
1.1. Национални стратешки и плански документи од значаја за питања Рома	9
2. ОПШТИ ПОДАЦИ О РОМИМА	10
2.1. Роми у свету	11
2.2. Роми у Републици Србији	12
2.2.1. Ромска застава	13
2.2.2. Ромски језик	14
2.2.3. Књижевност Рома	14
3. НАЈВАЖНИЈИ НАЛАЗИ ИСТРАЖИВАЊА СПРОВЕДЕНОГ У 30 ОПШТИНА У СРБИЈИ	15
4. ПРОБЛЕМИ И ОГРАНИЧЕЊА ВЕЗАНИ ЗА РОМСКУ ПОПУЛАЦИЈУ	15
5. ДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПШТИНЕ ЛАПОВО	16
5.1. Демографске карактеристике Ромске популације	22
6. МИСИЈА И ВИЗИЈА	22
7. SWOT анализа	23
8. АНАЛИЗА СТАЊА	25
8.1. Социјални статус и здравље	27
8.2. Здравствена заштита деце	28
8.2.1. Здравствена заштита одраслих	29
8.3. образовање	30
8.3.1. Предшколско васпитање и образовање	31
8.3.2. Основно школско васпитање и образовање	31
8.4. Запошљавање	32
8.4.1. Проблеми и препреке у запошљавању Рома	32
8.4.2. Побољшање услова за запошљавање Рома	33
8.4.3. Побољшање услова за развој предузетништва код Рома	34
8.5. Култура, информисање и развој цивилног сектора	34
8.5.1. Информисање Рома	35
9. ОПШТИ И СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ	35
10. АКЦИОНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ЛАПОВО ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА 2025- 2030	36
11. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА, МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	39
РЕФЕРЕНЦЕ	40

Уводна реч председника општине Лапово

Драги грађани општине Лапово,

Са великим задовољством вам представљам „Стратегију и акциони план за друштвену интеграцију Рома у општини Лапово за период 2025-2030“. Овај документ је резултат нашег заједничког труда да обезбедимо једнаке могућности за све наше грађане, без обзира на њихову етничку припадност.

Роми су нераскидиви део наше заједнице, и наша обавеза је да радимо на уклањању свих препрека које стоје на путу њиховој пуној интеграцији у друштво. Стратегија коју смо развили поставља јасне циљеве и акције које ће нам омогућити да унапредимо услове живота Рома у Лапову, посебно у областима образовања, запошљавања, здравствене заштите и становања.

Овај план је резултат сарадње са бројним стручњацима, невладиним организацијама и представницима ромске заједнице. Заједно смо идентификовали кључне изазове и дефинисали мере које ће допринети постизању инклузивног и праведног друштва.

Позивам све вас, драги суграђани, да нам се придружите у остварењу ових циљева. Само кроз заједнички рад можемо обезбедити бољу будућност за све нас и учинити Лапово примером друштвене хармоније и солидарности.

Хвала вам на подршци и сарадњи.

Срдачно,

Професор Бобан Миличић

Председник општине Лапово

Преглед кључних појмова

Преглед кључних појмова који се односе на Роме, њихову историју, културу, права и положај у друштву:

1. Роми

- Етничка група пореклом из Индије, која се вековима насељавала у различитим деловима света.
- У Европи, Роми представљају највећу етничку мањину.

2. Ромски језик

- Језик ромске заједнице припада индоарјској језичкој групи.
- Дијалекти се разликују у зависности од региона.
- У Србији, ромски језик може се учити као изборни предмет у школама.

3. Ромска култура

- Богата културна баштина која укључује музику, плес, занатство и традиционалне обичаје.
- Позната по доприносу музици (нпр. ромска музика је инспирисала бројне композиторе и уметнике).

4. Положај Рома

- Роми су често изложени социјалној и економској маргинализацији.
- Суочавају се са изазовима у образовању, запошљавању, здравству и становању.
- У Србији постоје стратегије за социјално укључивање Рома (нпр. Стратегија за период 2022–2030. године).

5. Ромски национални савет

- Тело које заступа интересе ромске заједнице у Србији.
- Ради на очувању језика, културе и права Рома.

6. Светски дан ромског језика

- Обележава се 5. новембра.
- Установљен од стране УНЕСКО-а 2015. године.

7. ЕРИАК

- Европски ромски институт за уметност и културу.
- Промовише ромску културу и уметност широм Европе.

8. Ромска историја

- Роми су мигрирали из Индије пре више од хиљаду година.

***СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030***

- Током историје често су били изложени прогону и дискриминацији.

9. Антициганизам

- Облик расизма и дискриминације према Ромима.
- Препознат као друштвени и правни проблем у многим државама.

10. образовање Рома

- Унапређење приступа образовању је кључно за побољшање њиховог положаја.
- Постоје програми подршке (нпр. стипендије, педагошки асистенти у школама).

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

Преглед табела, слика и графикона

- Табела 1. Становништво општине Лапово – основни подаци
- Графикон 1. Становништво по петогодиштима и полу општине Лапово, 2023. (%)
- Табела 2. Становништво према старосним групама и полу општине Лапово, 2022–2023
- Слика 1. Становништво према старосним групама општине Лапово, 2023
- Графикон 2. Живорођени према полу општине Лапово, 2021–2023
- Графикон 3. Умрли према полу општине Лапово, 2021–2023
- Графикон 4. Стопа неонаталне смртности према полу, 2021–2023. (Умрла одојчад старости 0-27 дана на 1000 живорођених)
- Графикон 5. Досељено и одсељено становништво општине Лапово, 2021–2023
- Графикон 6. Домаћинства према броју чланова и типу насеља општине Лапово 2022. (%)
- Графикон 7. Породице са децом према броју деце општине Лапово (%)
- Графикон 8. Демографија Лапова

1.ЗАКОНОДАВНИ И СТРАТЕШКИ ОКВИР ЗА ИЗРАДУ

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025.године(“Службени гласник РС”, бр. 26/2016),је документ настао из потребе да се на један системски и свеобухватан начин питања социјалног укључивања Рома и Ромкиња унапреде, како на националном, тако и на локалном нивоу. Приликом њене израде коришћена су искустава у спровођењу претходне Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији (2009- 2015), као и полазне основе утврђене за нову Стратегију.

Локалне самоуправе располажу механизмима на основу којих могу да управљају и спроводе инклузивне јавне политике, а осим тога Закон о локалној самоуправи их обавезује да се старају о остваривању људских и мањинских права.Овакво усмерење стратешких мера омогућава праћење остваривања права Рома и Ромкиња и напредак у вези са применом инклузивних политика, у локалној заједници, а потом и широј друштвеној заједници. На основу непосредних података и информација, локалне самоуправе могу да унапреде инструменте и механизме помоћу којих је могуће елиминисати узроке отежаног приступа правима и структурног сиромаштва Рома и Ромкиња.

С тим циљем, Влада РС путем Стратегије истиче потребу да локалне самоуправе припремају и усвајају локалне акционе планове, усклађене са реалним, општим и локалним економским и социјалним развојем, да обучавају стручне тимове у локалној самоуправи који би били способни да припреме, спроводе и управљају локалном стратегијом и да обезбеде средства у локалним буџетима за спровођење мера социјалног укључивања Рома и Ромкиња, те осигурају доследно утврђивање одговорности за њихово спровођење.

За процес припреме Стратегије и акционог плана за инклузију Рома, нарочито су значајна следећа два закона:

- Закон о локалној самоуправи („Сл. гласник РС“, бр. 129/2007, 83/2014 – др. закон, 101/2016 – др. закон и 47/2018); – којим се уређују јединице локалне самоуправе, критеријуми за њихово оснивање, надлежности, органи, надзор над њиховим актима и радом, заштита локалне самоуправе и друга питања од значаја за остваривање права и дужности јединица локалне самоуправе. Поред ових основних питања, овај закон дефинише поступак јавне расправе, односно обавештавања јавности о отпочињању припреме прописа који доноси скупштина града, односно општине;
- Закон о планском систему Републике Србије(„Сл. гласник РС“ бр. 30/2018); – којим се уређује плански систем Републике Србије, односно управљање системом јавних политика и средњорочнопланирање, врсте и садржина планских докумената које у складу са својим надлежностима предлажу, усвајају и спроводе сви учесници у планском систему, међусобна усклађеност планских докумената, поступак утврђивања и спровођења јавних политика и обавеза извештавања о спровођењу планских докумената, као и сходна примена обавезе спровођења анализе ефеката на прописе и на вредновање учинака тих прописа.

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

У самом закону је, међу другим документима, дефинисано шта је акциони план, на који период се усваја, које елементе обавезно садржи и сл.

Области, односно теме којима Стратегија и акциони план за инклузију Рома може да се бави дефинисанису, поред Устава Републике Србије, и у следећим законима:

- Закон о заштити права и слобода националних мањина („Службени лист СРЈ”, број 11/02, „Сл. лист СЦГ”, број 1/03 - Уставна повеља и „Службени гласник РС” бр. 72/09 - др. закон, 97/13 – одлука УС, 47/2018.);
- Закон о националним саветима националних мањина („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 20/14 – УС, 55/14 и 47/2018.);
- Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС”, број 22/09.);
- Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС”, број 24/11.);
- Закон о финансијској подршци породици са децом („Сл. гласник РС”, бр. 113/2017 и 50/2018.);
- Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/2017 и 27/2018 – др. закони 6/2020);
- Закон о предшколском образовању и васпитању („Службени гласник РС”, број 18/2010, 101/2017, 113/2017-др.закон, 95/2018-др.закон и 10/2019);
- Закон о уџбеницима („Службени гласник РС”, број 27/2018);
- Закон о основном образовању и васпитању („Службени гласник РС”, број 55/13, 101/2017 и 27/2018 – др. закон. и 10/2019);
- Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник РС”, број 55/13, 101/2017, 27/2018 – др. закони 6/2020.);
- Закон о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 88/2017, 73/2018 и 27/2018 – др. закон, 67/2019 и 6/2020-др. закони.);
- Закон о ученичком и студентском стандарду („Службени гласник РС” бр. 18/10, 55/13 и 27/2018 – др. закон и 10/2019);
- Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 38/15, 113/17-др.закони
- Закон о државној управи („Службени гласник РС”, бр. 79/05, 101/07, 95/10, 99/14, 47/2018 и 30/2018 – др. закон.);
- Закон о просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 88/10.);
- Закон о социјалном становању („Службени гласник РС”, број 72/09.);
- Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС”, бр. 25/2019);
- Закон о здравственом осигурању („Службени гласник РС”, бр. 25/2019);
- Закон о правима пацијената („Службени гласник РС”, број 45/13 и 25/2019-др.закон);
- Закон о јавном здрављу („Службени гласник РС”, број 15/2016.);
- Закон о младима („Службени гласник РС”, број 50/11.);
- Кривични законик („Службени гласник РС”, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/2016 и 35/2019).

Као што је већ наведено, Република Србија има усвојену „Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2016–2025. године“.

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

Општи циљ Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године је да се побољша социјално - економски положај ромске националне мањине у Републици Србији, уз пуно уживање мањинских права, елиминисање дискриминације и постизање веће социјалне укључености Рома и Ромкиња у све сегменте друштва. Национална стратегија има пет посебних циљева у кључним областима који доприносе остваривању општег циља, а то су образовање, становање, запошљавање, здравље и социјална заштита.

Национална стратегија је заснована на постојећим стратешким, правним и институционалним ресурсима – стратегијама и прописима којима су уређена поједина питања унапређења положаја Рома и Ромкиња, али и на опредељењу државе да развија програме унапређења положаја Рома и Ромкиња.

1.1. Национални стратешки и плански документи од значаја за питања Рома

а) Национална стратегија за унапређење положаја Рома у Републици Србији (2009) - Стратегија за унапређење положаја Рома у Републици Србији поставља основе за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и смањење разлике између ромске популације и осталог становништва. Такође, овим документом ствара се основа за идентификовање и примену мера афирмативне акције, пре свега у областима образовања, здравља, запошљавања и становања;

б) Стратегија за смањење сиромаштва (2003) - ССС представља целовит план активности усмерен на смањивање кључних аспекта сиромаштва стварањем материјалних и других предуслова и пружање шанси сваком да обезбеди егзистенцију себи и својој породици. Постоји довољно ресурса, пре свега људских, материјалних и природних, да се у релативно кратком року, сопственим снагама и уз подршку међународне заједнице, елиминишу најизраженији облици сиромаштва, посебно присутни у неразвијеним подручјима и концентрисани међу социјално најугроженијим групама;

ц) Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица (2015-2020) - Национална стратегија дефинише два основна начина решавања стамбеног проблема: прво, приступачна стамбена изградња којом се омогућава куповина и изградња стамбених објеката под кредитним условима повољнијим од тржишних (стамбене јединице у власништву); друго, социјално становање које обухвата станове у државном власништву за смештај најугроженијих категорија становништва, укључујући ромску популацију, као и њихово трајно збрињавање.

д) Национална стратегија запошљавања (2021-2026) - којом се дефинишу правац и опсег активности које треба предузети да би се успешно решавали проблеми и развијало ефикасно тржиште рада у складу са осталим развојним циљевима земље. Овом стратегијом је предвиђено веће укључивање Рома у процес образовања, описмењавања и стручног оспособљавања, као и на подстицање samozapošljavanja лица која се баве старим занатима, што веће укључивање у одговарајуће програме активних мера на тржишту рада – обука, преквалификације, АТП, samozapošljavanje са посебним нагласком на психолошку помоћ и помоћ при професионалној оријентацији за инвалиде и промовисање флексибилних облика запошљавања;

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

е) Стратегија развоја социјалне заштите - Ефикасан систем социјалне заштите треба да одговори на потребе грађана у новим околностима и да подржава рањиве и маргинализоване појединце и групе којима је неопходна организована помоћ заједнице и државе, као и грађане који нису у стању да учешћем у економској активности обезбеде своју егзистенцију;

ф) Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности (2016-2020) - обухваћене су области које се тичу учешћа жена у креирању политика и у доношењу одлука у области економије, образовања, здравља, насиља над женама, као и питања средстава јавног информисања и јавног мњења, пошто је кроз широку и демократску дискусију процењено да су ове области кључне за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности;

г) Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља (2020-2023) - Визија која се промовише овом Стратегијом, јесте да сва деца у Републици Србији, без обзира на узраст, пол, национално или етничко порекло, породични статус и било које друге социјалне или индивидуалне карактеристике детета и његове породице, одрастају у окружењу безбедном од сваке врсте насиља, у коме се поштују личност и достојанство детета, уважавају потребе и развојне могућности детета, и омогућава детету да развија толеранцију и користи ненасилне видове комуникације;

и) Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године – поставља као главни циљ сузбијање сиромаштва кроз укључивање значајних друштвених циљева: побољшање здравства и образовања;

ј) Национална стратегија одрживог развоја (2008) - Један од најважнијих циљева одрживог развоја јесте отварање нових радних места и смањење стопе незапослености, као и смањење родне и друштвене неједнакости маргинализованих група, подстицање запошљавања младих и лица са инвалидитетом, као и других ризичних група;

к) Национална стратегија за младе (2023-2030) – Овом стратегијом омогућава се да сви млади имају право на једнаке шансе, на информисање, на лични развој, доживотно учење, запошљавање у складу са сопственим карактеристикама, изборима и способностима. Обезбеђује се поштовање родне равноправности, недискриминације, слободе, достојанства, безбедности, личног и друштвеног развоја младих.

2.ОПШТИ ПОДАЦИ О РОМИМА

Иако о пореклу Рома и њиховој историји не постоје систематизовани писани историјски изводи, на основу постојећих писаних трагова, литературе и на основу проучавања легенди и усменог предања, истраживачи су сагласни да Роми воде порекло из Индије. Томе у прилог иде и језик Рома у коме постоје очувани трагови њиховог индијског порекла. Такође је, на основу постојећих трагова, јасно да су се Роми током векова селили из Индије. О разлозима покретања Рома из Индије говоре многе легенде, али је извесно да су њихове сеобе биле условљене ратовима и сталним прогонима којима су Роми били изложени. Наиме, походи освајача натерали су Рома да се склањају пред непријатељима. Због тога су напустили своју постојбину, а та судбина их је пратила током свих каснијих кретања. Према неким подацима, велика сеоба Рома из Индије је била покренута страшним нападима моћних арапских освајача почетком

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

XI века. Прва дестинација је била Блиски Исток. Одатле је једна група, преко Кавказа, дошла у Русију, други до Северне Африке (отуд за Роме постоји и назив Египћани).

Једна група се упутила ка Грчкој. Одатле су кренули ка балканским и другим европским земљама. На основу неких података, Роми су живели у Персији већ у IV веку. Поједини научници сматрају да су се Роми доселили у земље Византијског Царства у IX веку. Међутим, први поуздани писани траг о Ромима потиче из 1068. године. Ради се о тексту о животу св. Ђорђа Антонског, састављеном у манастиру Ивирон на Атосу, у коме се говори о Адсинканима у Цариграду и у вези са овим записом постоји сагласност истраживача да се ради о Ромима.

Из Источне и Јужне Европе Роми су се даље расељавали у земље Централне и Западне Европе, а стигли су, у мањем броју, и до Скандинавије. На просторе Јужне Америке Роми су долазили из Шпаније између XVI и XIX века, а на просторе Северне Америке и Аустралије стигли су тек у XIX и XX веку као печалбари. Мапа миграција Рома из Индије.

Роми се међу собом деле по територијалним, културолошким и дијалектолошким разликама на 3 главне групе:

- Калдерашаи (ковачи који су дошли са Балкана у Централну Европу, а затим се селили и до Северне Америке). Представљају најбројнију ромску групацију;
- Мануши (познати и као Синти), углавном насељавају Алзас и околне регионе Француске и Немачке. Познати су као путујући забављачи и циркусанти;
- Ромничали (углавном насељавају Велику Британију и Северну Америку).

2.1. Роми у свету

Роми данас живе у свим земљама света. Тешко је са сигурношћу утврдити број. Према неким проценама, само у Европи живи између 10 и 15 милиона Рома. Људи слични Ромима и данас живе у Индији. Комисија за људска права у Женеви је 1977. године донела резолуцију по којој су Роми индијска историјска, културна и језичка мањина и да, сходно, уживају заштиту и права која су утврђена документима Уједињених нација. Од тада се међународна организација Рома, основана 1971. год. у Лондону, обраћа Уједињеним нацијама и њеним органима, захтевајући да као невладина организација постане чланица међународне заједнице, тражећи заштиту припадника Рома у свим земљама где они живе и залаже се да Роми, као етничка, културна, језичка и социјална мањина имају право на свој национални и културни идентитет.

Међународна ромска заједница, као невладина организација Рома, 1979. године добија консултативни статус при Економском и социјалном савету Уједињених нација, те на тај начин заступа интересе Рома на међународном нивоу. Али, заштита људских и мањинских права Рома није само у домену права и примене права како извештава Европски комитет за миграције 1995. године који се бави положајем Рома у Европи, Роми су у неповољном положају у скоро свим областима живота: у образовању, запошљавању, здравству, становању, учешћу у јавном животу. Ромски покрет у Лондону је 8. Априла 1971. године одржао Први светски конгрес Рома и на њему је први пут у историји усвојена одлука да је Ром-званичан назив за припаднике ове заједнице, призната је ромска застава и ромска химна. Од тада се 8. април обележава као Светски дан Рома.

2.2.Роми у Републици Србији

Укупан друштвени положај Рома, не само код нас него готово у свим земљама у којима живе изразито је неповољан. По свим показатељима друштвеног положаја (запосленост, образовање, друштвени углед, животни стандарди сл.), Роми се налазе на најнижој друштвеној лествици.

Ромска популација у Србији и даље се налази у незавидном положају, као најугроженија и најмаргинализованија национална мањина, суочавајући се са низом препрека, које настављају да онемогућавају њен развој. Проблеми, са којима се Роми суочавају, присутни су у свим областима, у скоро сваком аспекту јавног и приватног живота, почевши од немогућности испуњавања основних потреба, као што су адекватна здравствена заштита, основно образовање и социјална помоћ, па све до баријера на које наилазе у приступу тржишту рада. Ромску популацију карактерише значајно виша стопа сиромаштва, незапослености и болести у односу на остатак становништва у Србији. Будући да Роми нису довољно присутни у политици и институцијама, мали је број оних који могу да заступају интересе ромске популације.

Роми чине посебну социјалну групу (етно–класу), која има „сва обележја субпролетерског слоја, који у зачараном кругу беде репродукује генерацијско сиромаштво“. Наиме, Роми нису укључени у рад зато што нису школовани, а нису школовани зато што су сиромашни, односно немају никакве услове за школовање. Да би доживели елементарну друштвену промоцију, за шта је потребно имати стабилност прихода, Роми, као и остали, морају имати бар основну школу, а основну школу многи не завршавају, јер немају услова за то. тако у круг. Резултати многих истраживања показују да су Роми, у односу на остале сиромашне групе најсиромашнији.

Величина Ромске популације представља предмет полемике. Према званичним бројкама, добијеним на основу пописа из 2002. године, у Србији живи 108.193 Рома или 1,44 % од укупног броја становника. Међутим, претпоставља се да је овај број знатно мањи од реалног. Основни разлози за овакву несигурност јесу недостатак документације, нерегистровано становање и опште неповерење између власти и Рома.

Према последњем попису становништва из 2022. године, ромска национална заједница у Србији броји 131.936 припадника.

Процене стварног броја су различите: недавна истраживања показују да у насељима широм земље живи најмање 270.000 Рома. Међутим, често се наводи процена да у Србији има између 450.000 и 500.000 Рома. Неслагање око тачног броја Рома, као и изражено одступање између званичних и широко прихваћених бројки, представља добар пример степена маргинализације и отуђења ромске популације у Србији.

Србија кроз нормативне акте, као што је Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Србији за период 2022–2030. године и пратећи Акциони план, настоји да побољша положај и integriше у друштво ту често маргинализовану друштвену групу.

Роми у Србији имају право на свој језик и писмо, а деца ромске националности могу да га уче у школи као изборни предмет. О правима, језику, култури и традицији, као и очувању идентитета ромског становништва, брине њихово самоуправно тело

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

Национални савет ромске националне мањине у Србији и културни центри чији је оснивач Национални савет. Поред Националног савета, културу и традицију ромске заједнице, уз коришћење специфичне уметности које ромска заједница уважава, развија и ЕРИАК (Европски ромски центар за уметност и културу). Светски дан ромског језика установљен је одлуком УНЕСКО-а 2015. године, а као такав постоји и у Акционим планом за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Србији.

Тежак положај ромске популације у Србији најбоље се изражава на најрелевантнијим чињеницама: између 35% и 60% ромске деце није уписано у школу, док између 60% и 80% Рома нема завршену основну школу. Овакав тренд води ка томе да мање од 1% Рома заврши више или високо образовање. Цифре нису боље ни у економском аспекту, будући да скоро половина ромске популације живи у сиромаштву, док се процењује да око 2/3 деце из ромских насеља живи испод границе сиромаштва. Нешто мање од 1/3 ромских жена је запослено. Данас између 60% и 80% Рома живи у нехигијенским изолованим насељима, од којих 70% чине неформална насеља. У Србији живи и око 45.000 интерно расељених лица (ИРЛ) ромске националности са Косова, док је само половина њих званично регистрована као ИРЛ.

Статистике о просечној старости Рома можда најбоље илуструју њихов положај: према независним проценама, мање од једног процента Рома живи дуже од 60 година. Ромске жене и деца представљају нарочито угрожене групе и мете оних који се баве трговином људима, где Роми чине више од 30% идентификованих жртава. Ситуација је још драматичнија када су у питању малолетна лица, јер 72% свих идентификованих малолетних жртава трговине људима у Републици Србији чине ромска деца и млади људи.

Наведени проблеми не постоје независно један од другог већ се међусобно преплићу, при чему је најизраженија дубоко укореењена дискриминација са којом се Роми суочавају у односима са државном администрацијом, будућим и садашњим послодавцима, даваоцима услуга и приватним лицима, што најбоље показују следећи подаци: ромска популација је око 7,5 пута изложенија сиромаштву у односу на остатак становништва у Републици Србији; стопа незапослености у ромској заједници је четири пута већа од националног просека.

Један од кључних елемената који ромској популацији онемогућава приступ социјалним службама, јесу потешкоће са којима се многи Роми суочавају у добијању личних докумената који су неопходни за потпуно остваривање њихових права. Овај недостатак приступа личним документима доводи до тога да су многи Роми у Србији без држављанства, што их онемогућава да у потпуности остваре своја права која им као грађанима припадају. Постоји много узрока овог проблема, као што су: недостатак цивилне регистрације, немогућност пријаве пребивалишта услед недостатка правно признатог боравишта, недостатак финансијских средстава за плаћање неопходних такси, неинформисаност о процедурама, уништене матичне књиге на Косову, институционална дискриминација Рома, дуге и сложене административне процедуре.

2.2.1. Ромска застава

На ромској застави је плавом бојом представљено небо, као симбол слободе, безграничног пространства и живота под ведрим небом. Зеленом бојом је представљена трава, пут, друм, као симбол живота који је обележен сталним путовањем, на путу без

граница који је увек „ отворен“ Ромима. Црвени точак представља симбол сталног кретања и живота на точковима. Број паока на точку је број векова који је проведен у изгнанству. Под ромском заставом никад није вођен ни један рат.

2.2.2.Ромски језик

Ромски језик је једина “књига” коју су Роми понели из Индије. Ромски језик и његови дијалекти сродни су језику племена Дарди и Кафистрану, као и језику племена Хидукушу у Индији. По својој основи, он представља варијанту Пали језика, који је развијена форма Санскрита.Класични санскрит има 48 звукова. Не рачунајући алофоне, санскрит има 35 фонема.Ромски језик такође има 35 фонема.

Језик којим се служе Роми у Србији има два рода: мушки и женски, а од бројева једину и множину, са поједностављеном деклинацијом, са осам падежа и просте и сложене адвербе за негирање.

Три главна дијалекта: лејашки, арлијски и тамарски.

Романосрпски језик или ромско-српски језик је мешани језик у коме учествују елементи српског језика саједне стране и ромског са друге. Овај језик говоре Роми у Србији.Октобра 2005. године објављена је прва граматика ромског језика у Србији, коју је написао лингвиста Рајко Ђурић.

2.2.3.Књижевност Рома

Највећа етничка промена наступила је за време Другог светског рата, када су Немци протерали готово целокупно јеврејско становништво града. Роми су народ који је познат по својим честим селидбама, отуда и точак на њиховој застави који представља симбол сталног кретања. Одувек су били добри трговци, ковачи, љубитељи коња и добре музике, и тиме се и претежно баве све до данас.

Све до данашњих дана, Роми су очували низ културних елемената који недвосмислено сведоче о њиховом етничком самосвојству у области материјалне и духовне културе, укључујући пре свега веровања, обичаје, навике, норме, законе, језик и симболе. Осим ромског језика, за проучавање историје и културе овог народа, велику улогу имају и језици других народа, нарочито оних преко чијих су територија Роми пролазили, или на њима и са њима живели током вишевековног путовања од Индије до садашњих станишта.

Материјална и духовна култура Рома, иако они на овим просторима живе више од десет векова, још је непознаница, чак и за научне раднике који се овом проблематиком баве. Обичан свет, а неретко и они који себе сматрају образованим, о Ромима углавном знају само оно што се о њима могло сазнати путем предрасуда.

3. НАЈВАЖНИЈИ НАЛАЗИ ИСТРАЖИВАЊА СПРОВЕДЕНОГ У 30 ОПШТИНА У СРБИЈИ¹

Програми социјалне заштите на локалном нивоу су недовољно развијени, а из локалних буџета је одваја мање од 2% за социјалну заштиту. Та средства су углавном намењена за једнократну помоћ; услуге у надлежности локалне самоуправе помоћ у кући или дневни боравци за особе са инвалидитетом су присутни у свега трећини општина (укључујући и оне које се финансирају из ванбуџетских средстава).

Приближно трећина општина из буџета издваја и средства за хуманитарну помоћ и сличне типове помоћи (народне кухиње, помоћ за набавку основних животних намирница, набавку огрева, школског прибора, итд.)

Велика већина општина нема потпуну и систематизовану представу о социјалним потребама. Подаци који постоје се углавном су парцијални и воде се у више различитих установа. Углавном се свде на кориснике законом регулисаних права а на такав начин се воде и финансијска средства која се издвајају у те сврхе, без обзира да ли је извор републички или локални буџет, или пак ванбуџетска средства.

Социјална заштита најчешће не представља значајну компоненту постојећих планова локалног развоја. Такође, већина општина нема стратегијска, нити друга документа која се односе на развој социјалне заштите или социјалне политике у својој средини.

Локалне власти у највећем броју не знају довољно о потенцијалним и актуелним програмима или трендовима у развоју социјалне заштите на локалном нивоу. Утисак је да се тим програмима или услугама не придаје већи политички значај, односно да се ово питање не сматра значајним са аспекта привлачења бирача.

Партнерство између локалних власти, релевантних секторских институција и невладиног сектора, што је од велике важности за интегрисан приступ сиромаштву и угрожености је недовољно развијено у локалним срединама. Сарадња између установа и организација у већини општина није институционализована и често се своди само на формално достављање извештаја о раду.

4. ПРОБЛЕМИ И ОГРАНИЧЕЊА ВЕЗАНИ ЗА РОМСКУ ПОПУЛАЦИЈУ

Као и остале сиромашне групе и Роми имају бројне проблеме. Ипак, постоје и они проблеми, који се могу означити као специфични ромски проблеми, то су предрасуде, које представљају својеврсну баријеру, нарочито у остваривању права при запошљавању, у образовању и лечењу. Томе треба додати и резиденцијалну (просторну) сегрегацију до које је дошло делимично насилним путем, али и на спонтан начин, тако да данас Роми живе у засебним насеобинама (махале), које карактерише посебан начин живота. Просторна изолованост отежава и успорава комуникације са осталима и свакако, ограничава могућност осавремењивања начина живота.

Када је реч о проблемима, који на најнепосреднији начин производе генерацијско сиромаштво код Рома, они се јављају пре свега у сфери запошљавања, образовања, здравствених и стамбених потреба.

¹ Истраживање спровели: Центар за истраживање јавних политика и Фактор Плус: ПЕРЦЕПЦИЈА РОМСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ О ДИСКРИМИНАЦИЈИ

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

Роми на територији општине Лапова се сусрећу са истим проблемима као и цела ромска популација у Србији.

Пет најзначајних чињеница о Ромима:

- Роми су познати као најмлађа популација на свету.
- Само један од сто Рома доживи 60-ту годину.
- Ромска деца се разбољевају 3-10 пута више од својих вршњака.
- Због лоших услова, недостатка здравственог осигурања, необразованости и лоше комуникације, касно се јављају лекару, зато велики број излечивих болести, оставља последице и прелази у хроничне.
- Просечна старост Рома знатно је нижа од просечне старости укупног становништва Србије (40,2 године) и износи око 28,4 година, што недвосмислено потврђује да су Роми, у демографском смислу, изузетно млада етничка заједница.

5.ДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПШТИНЕ ЛАПОВО

Општина Лапово налази се у централном делу Републике Србије, у северозападном делу Шумадијског округа коме административно припада. Са укупном површином од 5.522 ха, чини 2,3% укупне површине Шумадијског округа, представљајући, по величини, његову најмању општину. Целокупна дужина границе општине износи 40 км. Сама општина окружена је са јужне стране општином Баточина, источне, општином Свилајнац, северне, општином Велика Плана, док се са западне стране граничи са општином Рача. У састав општине Лапово улазе свега два насеља: варошица Лапово и истоимено село.

Прецизније, општина Лапово се налази између 44°08'45" и 44°13'30" северне географске ширине и 21°01'20" и 21°09'30" источне географске дужине (по Гриничу). Удаљена је од Београда 106 км, од Крагујевца 31 км, док је удаљеност од Ниша 129 км.

Општина Лапово се налази на 107м надморске висине и лежи у средишњем делу тока Велике Мораве, између њених притока, река Раче и Лепенице, на прелазу алувијалне равни ове реке у ниско побрђе крајњих изданака планине Рудник.

Површина и Број насеља: Област покрива 55 км² и садржи два насеља, што указује на релативно мању територију са малим бројем насељених места.

Становништво и Густина насељености: Са 6541 становником и густином насељености од 119 становника по км², област је умерено насељена. Ова густина сугерише да је област углавном рурална или малог градског типа.

Стопа живорођених (8) и Стопа умрлих (17) указују на негативан природни прираштај од -9 на 1000 становника, што значи да је број умрлих знатно већи од броја новорођених.

Очекивано трајање живота од 77 година је у складу са глобалним трендовима дуговечности.

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

Просечна старост од 46 година и Индекс старења од 193 указују на старије становништво, што може значити да је млађе становништво или мигрирало или је стопа наталитета ниска.

Домаћинства: Просечан број чланова домаћинства је 2,73, што је типично за модерна домаћинства са мањим бројем чланова, вероватно због трендова као што су смањење броја деце по породици и повећање броја самачких домаћинстава.

Пројекције становништва до 2041:

Без миграција, очекује се да ће број становника пасти на 5787, што указује на негативан демографски тренд.

Са миграцијама, број становника би могао бити нешто већи, али и даље недовољан да надомести пад у природном прираштају, што ће резултирати укупним смањењем на 6369 становника.

Подаци сугеришу да се област суочава са изазовима као што су старење популације и смањење броја становника. Ови трендови би могли захтевати интервенције у облику подстицаја за младе породице, подршке за старије особе и стратегије за привлачење нових становника кроз миграције.

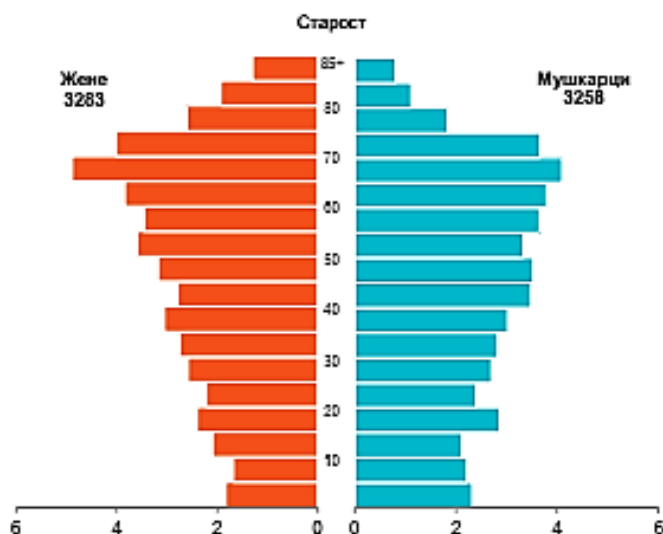
Табела 1. Становништво општине Лапово – основни подаци²

Параметар	Вредност	Година
Површина (км ²)	55	2022
Број насеља	2	2022
Становништво — процена средином године	6541	2023
Густина насељености (број становника/км ²)	119	2023
Стопа живорођених	8	2023
Стопа умрлих	17	2023
Стопа природног прираштаја	-9	2023
Очекивано трајање живота живорођених (просек година)	77	2023
Просечна старост (у годинама)	46	2023
Индекс старења (60+ год. / 0—19 год.)	193	2023
Просечан број чланова домаћинства	2,73	2022
Пројектован број становника (нулти миграциони салдо)	5787	2041
Пројектован број становника (са миграцијама)	6369	2041

² Извор: Републички завод за Статистику

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

Графикон 1. Становништво по петогодишњима и полу општине Лапово, 2023. (%)

Ова слика приказује старосну пирамиду за популацију подељену на мушкарце (десно) и жене (лево).

Укупно је 3283 жена и 3258 мушкараца, што указује на готово једнаку заступљеност оба пола, с тим што има нешто више жена.

Деца и млади (0-19 година): У овој групи приметан је мањи број становника у поређењу са осталим старосним групама, што указује на смањену стопу наталитета.

Одрасли (20-59 година): Ова група је најбројнија и чини већину популације, што је типично за популације које су у радно активном добу.

Старе особе (60+ година): Значајан број људи је у овој старосној групи, посебно жена, што доприноси високом индексу старења.

Приметно је да у старијим узрасним групама (посебно 70+) има више жена него мушкараца, што је уобичајено због дужег животног века жена.

Старосна пирамида је проширена на врху, што указује на старију популацију, док је сужење у доњем делу знак ниске стопе рађања.

Популација је релативно стара, са значајним уделом старијих особа, нарочито жена. Ово би могло да доведе до демографских изазова као што су опадање радне снаге и повећане потребе за услугама за старије особе.

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

Табела 2. Становништво према старосним групама и полу општине Лапово, 2022—2023

Опис	2022		2023	
	Ж	М	Ж	М
Деца старости до 6 година (предшколски узраст)	158	209	159	213
Деца старости 7—14 година (узраст основне школе)	212	227	208	223
Деца старости 15—18 година (узраст средње школе)	131	151	127	150
Деца старости 0—17 година	470	552	465	546
Број младих (15—29 година)	480	525	471	521
Радни контингент становништва (15—64 година)	1996	2096	1953	2068
Укупан број становника	3323	3272	3283	3258

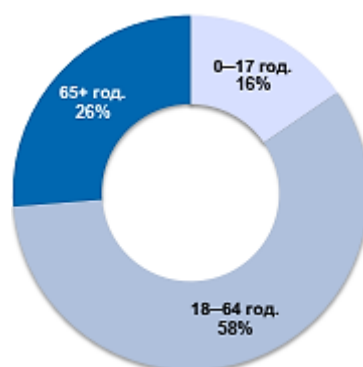
Постоји благо смањење броја становника у готово свим категоријама.

Радна популација се такође смањује, што може утицати на економски развој и услуге за старије особе.

Број младих (15—29 година) такође опада, што може указивати на проблеме са задржавањем млађих генерација у области.

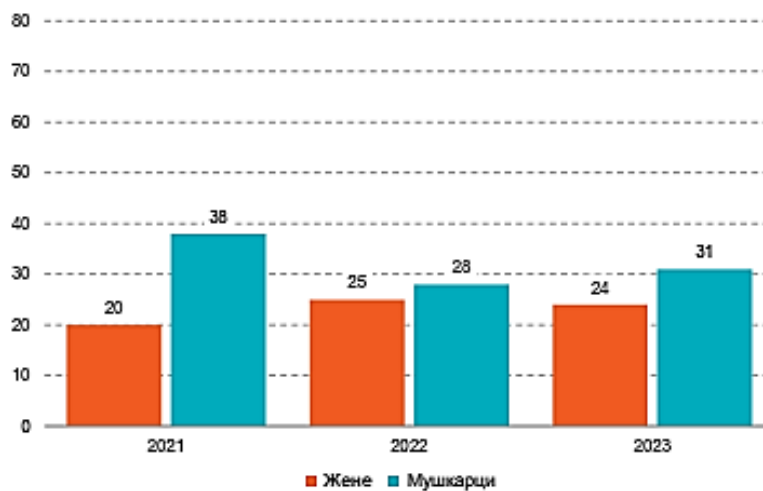
Овај тренд сугерише потребу за демографским политикама које би могле да подстакну повећање броја становника, посебно међу младима и радно активним становништвом.

Слика 1. Становништво према старосним групама општине Лапово, 2023

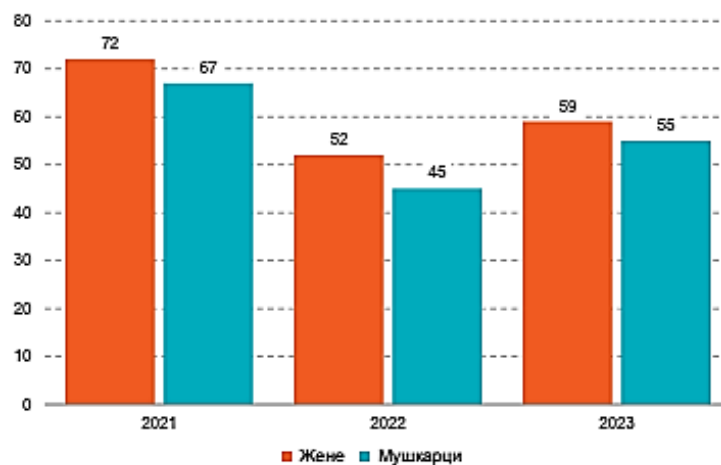

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

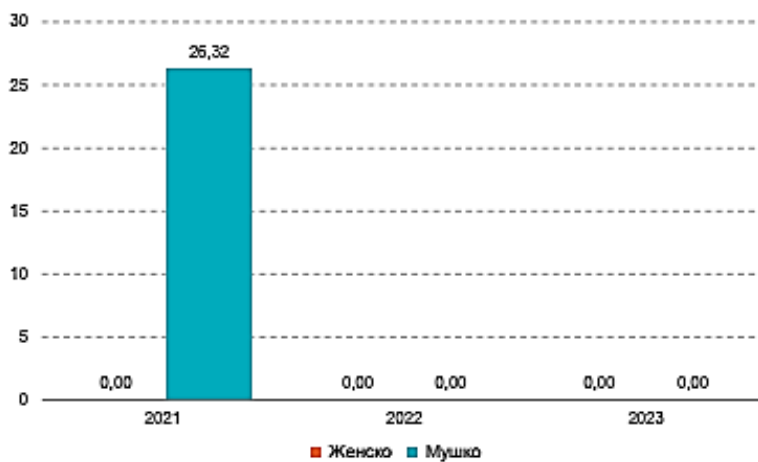
Графикон 2. Живорођени према полу општине Лапово, 2021—2023

Графикон 3. Умрли према полу општине Лапово, 2021—2023

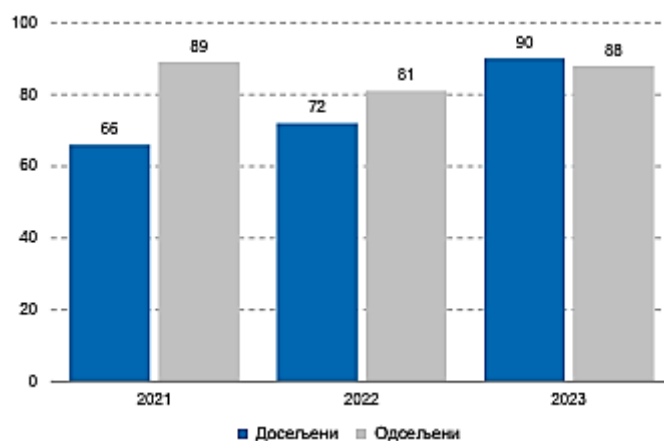

Графикон 4. Стопа неонаталне смртности према полу, 2021—2023. (Умрла одојчад старости 0-27 дана на 1000 живорођених)

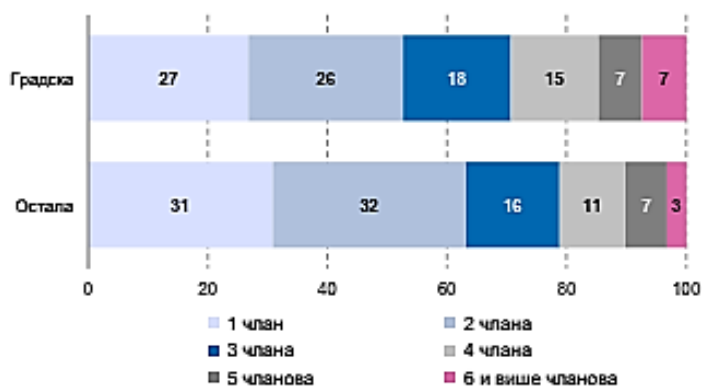

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

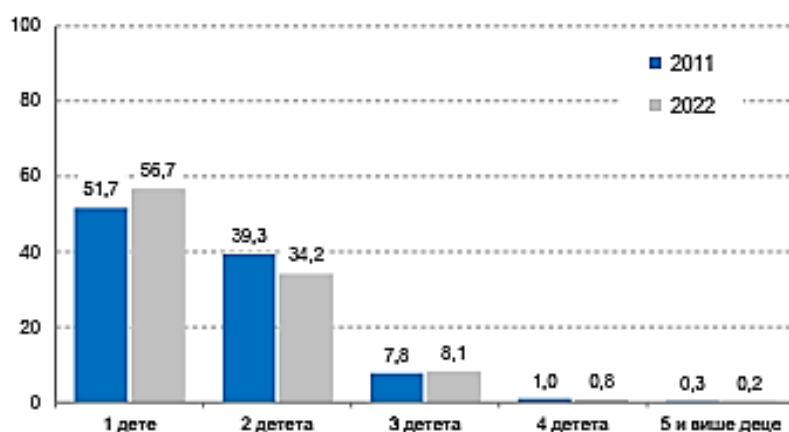
Графикон 5. Досељено и одсељено становништво општине Лапово, 2021—2023.

Графикон 6. Домаћинства према броју чланова и типу насеља општине Лапово 2022. (%)

Графикон 7. Породице са децом према броју деце општине Лапово (%)

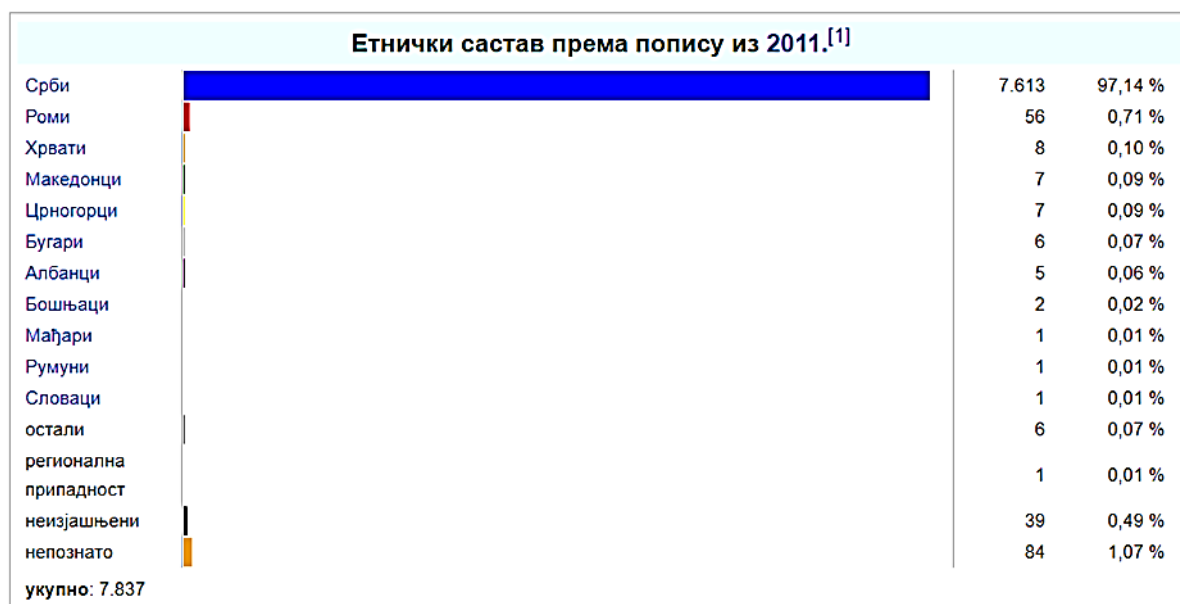

5.1. Демографске карактеристике Ромске популације

Старосна структура и просечна старост Рома се значајно разликују у односу на општу популацију. Највећи број Рома чине деца млађа од шест година (нешто више од 11% укупног ромског становништва), а заступљеност по старосним групама затим прогресивно опада. Индекс старења ромске популације износи 0,15 потпуно супротно од индекса старења укупне популације у Републици Србији, који износи 1,01. Просечна старост ромских жена и мушкараца је приближно иста (27,6 година за жене и 26,7 година за мушкарце), што је за 14 односно за 12 година ниже од просечне старости жена и мушкараца у Републици Србији.

Процењује се да је животни век Рома за око 10 до 12 година краћи у односу на општу популацију. Посебно су угрожени најмлађа деца, жене у генеративном периоду и стари.

Графикон 8. Демографија Лапова

6. МИСИЈА И ВИЗИЈА

Укључивање у образовни систем и квалитетно образовање, олакшан приступ здравственим услугама и запошљавању, побољшани услови живота у насељима, смањено сиромаштво, уважавање различитости и чување и неговање културе Рома.

Наша мисија је да применом савремених метода пословне политике и едукације помогнемо Ромима да се укључе у образовни систем и имају квалитетно образовање, да им је олакшан приступ здравственим услугама и запошљавању, да им се побољшају услови живота у насељима, да се смањи сиромаштво, да се уважавају различитости и очува и негује култура Рома.

Визија – модерна општина у којој ће сви Роми живети пристојно и имати перспективну будућност.

7. SWOT анализа

Циљ SWOT анализе је да се целовито оцене и истакну они елементи и фактори развоја неке области, који могу да представљају или подршку или ограничење. На основу уочених предности и слабости, овом анализом сагледавају се будуће шансе и ризици (опасности) у процесу унапређивања нечега. При томе, циљ анализе је да се селекутују оне предности које могу највише да допринесу будућем развоју, односно да се укаже на оне елементе код којих су развојне шансе највеће. На тај начин се и указује и на оне субјекте и потенцијалне носиоце развоја који својим додатним активностима треба да допринесу реализацији утврђених предности и шанси у развоју.

Снаге (Strengths)	Слабости (Weaknesses)
<p>1. Образовна подршка за ромску децу</p> <p>2. Могућност запошљавања у локалној индустрији:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Индустријске зоне и мала предузећа у Лапову могу пружити могућности за радно ангажовање Рома. ○ Програми преквалификације и обуке су доступни за незапослене. <p>3. Културна промоција:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Лапово је познато по организовању културних и спортских догађаја, што омогућава Ромима да покажу своју традицију, музику и уметност. ○ Локални догађаји могу подстаћи дијалог између заједница и смањити предрасуде. <p>4. Пристап здравственим услугама:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Спровођење иницијатива за побољшање здравствене заштите Рома, укључујући превентивне здравствене програме. <p>5. Програми подршке за младе Роме:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Омладинске иницијативе усмерене на едукацију, креативност и развој вештина 	<p>1. Низак степен образовања:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Недовољан број Рома са завршеним средњим или високим образовањем. <p>2. Сиромаштво:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Висок степен незапослености и економске зависности у ромској заједници. <p>3. Лоши услови становања:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Неадекватна инфраструктура у ромским насељима. <p>4. Социјална изолација:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Предрасуде и дискриминација доводе до изолације од већинске заједнице. <p>5. Недовољна информисаност:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Ограничена доступност информација о правима и доступним програмима подршке.

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

<p>код младих из ромске заједнице.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Подршка у учешћу у спортским активностима и културним програмима. <p>6. Доступност државних и европских фондова:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Лапово има могућност коришћења средстава из националних програма и ЕУ фондова за унапређење живота Рома (нпр. програми за становање, образовање, запошљавање). <p>7. Толеранција и мултикултуралност:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Роми у Лапову су део мултинационалне средине, што омогућава лакше укључивање у локалну заједницу. <p>8. Успостављени механизми локалне подршке:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Програмски приступ решавању проблема Рома (нпр. израда локалних акционих планова) који омогућавају фокусиране и ефикасне мере. 	
Прилике (Opportunities)	Претње (Threats)
<p>1. Државни програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Стратегија за социјално укључивање Рома (2022–2030) и пратећи акциони планови. <p>2. Европски фондови:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Приступ пројектима ЕУ који подржавају социјалну инклузију и образовање Рома. <p>3. Едукација и обука:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Омогућавање програма за стручно оспособљавање и запошљавање. 	<p>1. Дискриминација:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Антициганизам и предрасуде које ограничавају приступ образовању, здравству и тржишту рада. <p>2. Економска нестабилност:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Општа економска ситуација утиче на способност локалне власти да инвестира у ромску заједницу. <p>3. Миграције:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Одлазак ромских породица у потрази за бољим условима

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

<p>4. Културна промоција:</p> <ul style="list-style-type: none">○ Организовање културних догађаја који промовишу ромску традицију и доприносе уклањању стереотипа.	<p>живота смањује могућност локалног развоја.</p> <p>4. Недовољна имплементација закона:</p> <ul style="list-style-type: none">○ Иако постоје стратегије и акциони планови, њихова примена често је спора. <p>5. Недостатак поверења:</p> <ul style="list-style-type: none">○ Недовољна сарадња између ромске заједнице и институција због историјског неповерења.
---	--

8. АНАЛИЗА СТАЊА

Један од најтежих је свакако проблем становања Рома. По свим истраживањима, која су се бавила становањем Рома, условима у којима живе, урбанистичким и грађевинским условима, Роми су далеко испод стандарда у којима живи већинско становништво.

У Министарству за капиталне инвестиције РС 2007.године формирана је радна група која је припремила «Смернице за унапређивање и легализацију ромских насеља», које је методолошко и правно упутство за локалне самоуправе у решавању проблема становања Рома у неформалним насељима. У овом документу дата су решења на који начин локалне самоуправе, општине и градови, треба да приступе овој проблематици.

Роми у Србији, било да станују у граду или на селу, живе у крајње лошим стамбеним условима. Насеља у којима они живе, имају следеће карактеристике:

- правно нерегулисан статус,
- недовољна опремљеност инфраструктуром,
- пренасељеност и веома лош стамбени фонд,
- сиромашно окружење и по правилу,
- велика удаљеност од основних друштвених садржаја и сервиса.

Већина Рома, не поседује ни одговарајућу документацију о власништву над својим домовима и земљиштем - најчешће живе у нелегално саграђеним стамбеним објектима. Из разлога што велики број њих нема адресе пребивалишта не могу се пријављивати у матичне евиденције грађана, не могу имати личне исправе (лична карта, пасош...), не могу се венчавати, остваривати право на здравствену и различите облике социјалне заштите (немају здравствене легитимације), не остварују право гласа. Ромска насеља могу се наћи широм Србије. Када се погледа карта ромских насеља у Србији, види се да је број Рома у Србији барем четири пута већи од броја у статистичким подацима.

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

Роми нису једини који су нелегално или неформално градили своје куће и насеља, али је разлика у односу на друге категорије становништва у томе што су ромска насеља додатно оптерећена дискриминацијом, која је проузроковала њихово искључење из градског система.

Унапређивање ромских неформалних насеља подразумева решавање проблема у неколико главних подручја:

- решавање проблема власништва и закупа земљишта
- убрзање друштвеног напретка ромског насеља
- просторно-урбанистичко и инфраструктурно унапређивање насеља
- истовремено унапређивање значи и подизање поверења и толеранције, као и борбу против дискриминације и гетоизације

Под појмом "легализације" овде треба подразумевати накнадно озакоњивање претходно нелегално изграђеног објекта, (било да је реч о читавом нелегално изграђеном подручју – насељу, било о појединачном објекту, без обзира да ли је приватне намене као становање, или јавне као улица) у циљу његовог уклапања у социјални, економски и просторни систем града и друштва.

Израз "неформално насеље" је уведен у праксу преко Пакта за стабилност и «Бечке декларације» чији је потписник и наша земља. Карактеристике "неформалних насеља" или нелегалних насеља су:

- недостатак одговарајуће инфраструктуре,
- неукљученост у друштвени систем града,
- природно или људским радом створену лошу животну средину.

Резултат процеса унапређивања треба да буде изједначавање статуса ромских насеља са другим деловима града, али у складу са специфичностима и потребама ромске популације.

Процене су да је број Рома у Србији четвороструко већи у односу на податке из Пописа, јер се Роми из различитих разлога декларишу као припадници других нација, а један број њих није пријављен у матичне евиденције грађана, јер живе у насељима у којима не постоје улице и бројеви стамбених објеката.

Роми најчешће живе на периферији, као и на периферији насељених места, често на узурпираном општинском или државном земљишту, у дивљим, неуређеним и нехигијенским насељима без основне комуналне инфраструктуре, изоловани од осталих насеља због чега ромске махале представљају мала локална гета. Насеља су расута, неушорена, а стамбени објекти грађени од приручног материјала и потпуно небезбедни за живот људи.

Иако ромска насеља имају карактер гета, један број људи не жели да живи другачијим начином живота и доприноси самоизолацији. Остало већинско становништво није на прави начин упознато са начином живота, проблемима и потребама Рома.

8.1. Социјални статус и здравље

Здравствена заштита, јесте организована и свеобухватна делатност друштва са основним циљем да се оствари највиши могући ниво очувања здравља грађана и породице. Здравствена заштита, обухвата спровођење мера за очување и унапређење здравља грађана, спречавање, сузбијање и рано откривање болести, повреда и других поремећаја здравља и благовремено и ефикасно лечење и рехабилитацију. Здравствена делатност је делатност којом се обезбеђује здравствена заштита грађана, а која се, у складу са здравственом доктрином и уз употребу здравствених технологија, користе за очување и унапређење здравља људи, а коју обавља здравствена служба.

Појединац је дужан да се у границама својих могућности и знања укључи у друштвену бригу за здравље, као и да повређеном и болесном у хитном случају пружи прву помоћ и омогући му доступност до хитне службе. Појединац је дужан да се подвргне обавезној имунизацији у међународном саобраћају против одређених заразних болести утврђених законом којим се уређује област заштите становништва од заразних болести, као и да сноси трошкове вакцинације настале у поступку спровођења те мере.

Начело правичности здравствене заштите остварује се забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите остварује се забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите по основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања, културе, језика, врсте болести, психичког и телесног инвалидитета.

Полазне основе за дефинисање здравствене политике Републике Србије, посебно за давање приоритета здравственој заштити Ромске популације, налазе се у следећим међународним документима и препорукама:

- Универзална декларација о људским правима,
- Декларација Светске здравствене организације о одговорности државних здравствених органа сваке земље,
- Препорука Светског самита УН о превазилажењу социјалних разлика,
- Миленијумски циљеви развоја (од осам дефинисаних циљева, три су директно повезана са здравственом заштитом становништва: смањење смртности деце предшколског узраста, смањење смртности и спречавање ширења ХИВ-а/Сиде и других болести),
- Резолуција „Здравље за све“ регионалног Светске здравствене организације (у којој је формулисана нова здравствена политика са 21 циљем за 21 век; издвајају се циљеви који дефинишу праведност у здрављу, а посебно се истиче потреба за побољшањем животних услова, доступношћу здравствене заштите и промоцијом здравља.

Основни циљеви нове здравствене политике су очување и унапређење здравственог стања становништва, правичан и једнак приступ здравственој заштити за све грађане, унапређење здравствене заштите угрожених популација и постављање корисника у центар система здравствене заштите.

Остваривање здравствене заштите заснива се на начелима приступачности, правичности, свеобухватности, континуираности, ефикасности, као и сталном унапређењу квалитета здравствене заштите.

Лица Ромске националности остварују права из обавезног здравственог осигурања у садржају, обиму, на начин и по поступку прописаном овим законом и прописима који су донети. Лица Ромске националности стичу статус обавезно осигураних лица и право на здравствену заштиту остварују у истом садржају и обиму као и друга осигурана лица.

Један од основних проблема ромске популације и у овој области је недостатак евиденција ромског становништва. Велики број ромске деце није пријављен у матичној евиденцији, тако да нису обухваћени обавезним и другим видовима здравствене заштите. Нарочито је проблем вакцинација. Због ниског животног стандарда, Роми живе у лошим хигијенским условима живота, немају развијене хигијенске навике, а због непросвећености рано ступају у сексуалне односе и склапају брачне заједнице.

Порађање Ромкиња се често не одвија у здравственим установама, јер немају здравствене књижице. Један број деце није нигде евидентиран, присутан је проблем утврђивања мајчинства, а самим тим и утврђивање законских родитељских обавеза према деци. Не постоји планирање породице и заштита Ромкиња од нежељене трудноће. Жене су неинформисане о могућностима контрацепције, рађање је неконтролисано, а често су нестручне интервенције у вези са прекидом трудноће.

Није познат број људи који су хронично оболели, врсте обољења, појава инфективних и других болести због нејављања лекару. Недостају валидни подаци о свим аспектима везаним за здравље Рома.

Присутно је опште сиромаштво и глад значајног дела ромских породица. 70% људи из ромских насеља су корисници социјалне помоћи, што је индикатор велике концентрације сиромаштва.

Недовољно се остварују породична права. Веома је присутно насиље у породици над женама и децом. Ромкиње се ретко обраћају за помоћ због насиља у породици, а такође нису доступни ни подаци ни о насиљу над децом. Један део ромске популације, углавном неписмених одраслих, је ван система социјалне заштите, иако се налазе у стању различитих социјалних потреба.

Велики је број напуштене деце из ромских породица, као и "деце улице" од којих породица тражи да просе или су напуштена од стране породице. Присутна је појава трговине децом, која није у довољној мери под контролом државе. Један број људи не жели да пријави своју децу због могућности трговине децом.

Велики број није обухваћен системом социјалне заштите, иако се налази у стању социјалних потреба.

8.2.Здравствена заштита деце

Истраживања показују да сиромаштво, лоши животни услови, друштвена искљученост и смањена доступност здравствене заштите представљају основне узроке повећане смртности деце. Када се ови фактори удруже са потхрањеношћу, инфективним обољењима, повредама, злостављањем и занемаривањем деце, вероватноћа умирања се повећава. Нажалост, сви наведени фактори су веома заступљени у ромским насељима.

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

Сиромаштво је око шест пута распрострањеније и чак десет пута дубље него у општој популацији. Око 93% ромске деце рађа се уз присуство здравственог радника.

Позитивни показатељи здравља, стање ухрањености деце и телесна тежина на рођењу, такође показују неповољне тенденције у односу на просек опште популације. Неухрањеност деце из ромских насеља је неколико пута већа у односу на просек за Републику Србију (8% потхрањене деце у односу на нешто мање од 2% у општој популацији). Са телесном тежином преко 2500 грама роди се 95% деце у Републици Србији. У ромској популацији се око 90% деце измери на рођењу, а од тога 9% има телесну тежину мању од 2500 грама. Потхрањеност је највећи појединачни фактор ризика који доприноси глобалном оптерећењу болестима и повезан је са више од половине дечје смртности у свету. Како је преваленција застоја у расту ромске деце три пута већа од националног просека, то је један од најзначајнијих фактора који доприносе већој смртности ромске деце. Нега и васпитање ромске деце такође нису идеални – свако треће ромско дете се храни на одговарајући начин, свако треће ромско дете добија оралну рехидрациону терапију када има дијареју. Свега 12% ромских мајки препознаје најопасније клиничке знаке болести деце када дете хитно треба одвести лекару. Преваленција најчешћих дечијих болести, дијареје и акутних респираторних инфекција три пута је већа код ромске деце у односу на национални просек. Све то заједно довело је до тога да је смртност ромске деце у првој години живота и у предшколском узрасту три пута већа у односу на општу популацију деце. Основни узроци смртности ромске деце јесу асфиксија на рођењу, пнеумонија, дијареја и непознати узроци смрти. Увид у базу података националне статистике о морталитету указује на слично стање.

Међу највећим препрекама за коришћење здравствене заштите наводе се административне процедуре, родитељи који нису упознати са својим правима, који не препознају или занемарују здравствене проблеме, али и дискриминаторски ставови појединих здравствених радника.

8.2.1. Здравствена заштита одраслих

Ризик од умирања код одраслог ромског становништва је један и по (код мушкараца) до два пута (код жена) већи од националног просека. Узроци смрти се не разликују битније у односу на општу популацију, доминирају кардиоваскуларна обољења, а за њима следе малигне болести, уз нешто већу заступљеност инфективних и респираторних болести као узрока смрти.

Коришћење здравствених услуга ромске популације у односу на укупно становништво се незнатно разликује у сегменту коришћења болничке здравствене заштите (60,8% Роми, 66,5% општа популација). Нешто више одступања постоји када је у питању коришћење услуга примарне здравствене заштите (25% Роми, 35% општа популација, посматрано на месечном нивоу), а разлике су највише изражене у коришћењу стоматолошких здравствених услуга (3,3% Роми, 9% општа популација). Роми се ређе обраћају лекару чак и када препознају своје здравствене потребе односно појаву обољења, а као разлоге најчешће наводе то да је болест прошла сама од себе или да су се сами лечили, али и да је цена услуга превисока и да немају здравствено осигурање. Ипак, уочена је тенденција повећања коришћења здравствених услуга и редовног узимања терапије код Рома који болују од хроничних болести (65,5% у 2017. години у односу на 52,3% у 2013. години).

Уз лоше животне услове, Роми су у већој мери од остале популације одраслих изложени водећим појединачним факторима ризика за настанак кардиоваскуларних и бројних малигних болести, пушењу и алкохолизму.

8.3.Образовање

У нашем законодавству образовање је признато као друштвено, економско и културно право. Главни међународни документ, Конвенција о правима детета, чији је потписник Република Србија, установљава веома високи стандард за право детета на образовање. Она обавезује државе потписнице да обезбеде бесплатно основно образовање и прецизира да право детета на образовање такође укључује право на услове за редовно школовање које је тесно повезано са животним стандардом у непосредном окружењу детета.

Образовање Рома је један од значајних предуслова и путева њихове еманципације и интеграције као равноправних грађана у друштво. Остваривање права на образовање доприноси, не само развоју ромске заједнице, већ и грађанског, демократског друштва као целине. Већим укључивањем Рома у васпитно образовни систем унапређује се општи образовни и културни статус и може повећати његову економску моћ. На националном нивоу, око 80% ромске популације је потпуно или функционално неписмено, међу њима највећи број жена. Међутим, проблем образовања Рома се може решавати само укључивањем и осталих сектора, као што су социјална политика и становање, здравство, финансије, привредна, културна политика и медији. Неопходно је да сви ови сектори буду системски и функционално повезани да би се остварио значајнији помак у процесу интеграције Рома у васпитно образовни систем.

Поред великог броја међународних и националних правних докумената, декларација и конвенција којима су дефинисани образовни стандарди, а основно образовање обавезно, у школама је процентуално мали број уписане ромске деце. Они који започну школовање рано га напуштају, посебно девојчице, нередовно похађају наставу и имају слаб успех, често не знају језик на коме се настава одвија, немају предзнања, јер су слабије укључена у припремно предшколско образовање, немају потребну подршку од породице, а често ни од школе. Већ дуго се сматра да је довољно што Роми декларативно имају једнака права и да је њихово неучествовање у образовању везано за начин живота, традицију и ниску мотивацију. Овакав став је прерастао у масовну предрасуду појединаца и читавих институција, што доприноси процесу дискриминације Рома, односно отежава њихово укључивање у друштво.

8.3.1. Предшколско васпитање и образовање

Због великог броја непријављене ромске деце у матичне књиге грађана, предшколска установа нема валидне податке о обухвату деце припремним програмом за полазак у основну школу. Ромска деца укључена у предшколски програм се много лакше сналазе и са мање тешкоћа настављају школовање у односу на осталу ромску децу. Због тога је потребно створити услове за већи обухват ромске деце предшколским васпитањем и образовањем.

8.3.2. Основно школско васпитање и образовање

У процени готовости за полазак у школу користе се тестови стандардизовани за већинску популацију, тако да, осим језичке баријере, ромска деца имају проблем да одговоре на задатке који одражавају карактеристике социокултурне средине, одређена искуства и знања која нису у прилици да стекну у средини у којој живе. На слабе резултате утиче и неукљученост у предшколске припремне програме и мало или нимамало социјалних контаката са децом из већинске и других заједница.

Скоро трећина ромске деце нема потребан школски прибор, уџбенике нити друге услове за учење, што их потпуно онемогућује у праћењу наставе и напредовању у учењу.

Тешкоће у учењу, према проценама наставника, су најизразитије у првом и петом разреду. Број слабих оцена је 1 до 2 по ученику. Највећи број слабих оцена је у петом разреду и креће се од 3 до 4 слабе оцене по ученику. Највећи број ученика без слабих оцена је у трећем разреду што значи да је то преломни моменат у процесу школовања ромске деце у којем она постижу максимум, а затим започиње деловање различитих фактора и опадање школског успеха, инереса за школу и одговорности према школи (потребно је у школама детаљно проучити факторе утицаја на овом разредном и узрасном нивоу).

Врсте помоћи и подршке које школе пружају ромским ученицима су најчешће:

- набавка бесплатних уџбеника и прибора
- допунска настава
- бесплатна ужина
- покушај успостављања сарадње са родитељима
- подршка у васпитном процесу
- прикупљање одеће и обуће
- бесплатне екскурзије и школе у природи,
- стални разговори са осталим ученицима о разумевању и толеранцији.

У појединим школама сматрају да би требало пружити ученицима ромске популације и неке друге видове подршке и помоћи, које школа није у могућности да пружи. У школама сматрају да ромским ученицима треба редовна материјално-финансијска подршка кроз књиге, приборе и ужину. Затим школе процењују да је приоритетна редовна помоћ у учењу и индивидуални рад у школи и код куће. Такође издвајају подршку родитељима у васпитном процесу и бесплатне екскурзије.

У већини школа се редовно одвијају различите активности које имају социјално интегративни карактер као што су школске забаве, радне акције, спортске активности, секције.

8.4.Запошљавање

Отежано је укључивање Рома у различите програме запошљавања, јер је велики проценат оних који нису завршили основну школу. С обзиром на низак ниво образовања и стручне спреме Рома, у центру пажње треба да буду различити видови подршке за стицање квалификација и обуке, како би се Ромима омогућило да у пуној мери учествују у привредном животу. Посебан нагласак треба ставити на обезбеђивање запослења и могућности обуке за Ромкиње. За даљи развој Рома је од највећег значаја да се створи “критична маса” образованих и обучених људи како би били у стању да у пуној мери узму учешћа у привредном животу локалне заједнице.

Висок је степен дискриминације Рома, јер и када су образовани тешко се запошљавају на одговарајућим пословима. Предности које Национална служба запошљавања даје предузећима која запосле радника ромске националности, недовољно се користе, јер мало образованих и стручно оспособљених Рома. Програми за преквалификацију и доквалификацију, подстицајна средства за самозапошљавање се такође недовољно користе из истих разлога.

Роми који су корисници средстава за материјално обезбеђење породице (МОП) су немотивисани за прихватање понуђених послова, чиме губе право на МОП а послови који им се нуде су слабије плаћени.

Послови на којима се запошљавају Роми су слабије плаћени. Недовољна подршка локалне самоуправе у вези стварања услова за самозапошљавање Рома. Неадекватно коришћење развојних фондова за самозапошљавање Рома.

8.4.1. Проблеми и препреке у запошљавању Рома

Лоша привредна ситуација у општини (мали број предузећа), па тиме и проблеми везани за запошљавање, недостатак образовања и неинформисаност самих Рома, као и „нетолератно друштво“, које се у највећој мери огледа у предрасудама и дискриминацији према ромској популацији, је оно што карактерише ситуацију у општини, али и у држави. Док представници институција наглашавају да је са недостатком образовања највише повезане недостатак радних навика и негативан став према раду и запошљавању. Сами Роми сматрају да су већи проблеми у томе што су Роми незаинтересовани и неинформисани, те да из тих разлога не користе и оне шансе које имају.

Проблеми огледају се пре свега у недостатку стратешког приступа решавању проблема Рома, па тиме и запошљавања, али и недостатку капацитета (финансијских пре свега, као и специфичних знања и вештина за прикупљање средстава и писање пројеката) да се континуирано ради на овом проблему.

Једна од препорука, поред интензивнијег укључивања у активне мере запошљавања кроз програме НСЗ, је и укључивање Рома и Ромкиња у изради и аплицирању пројеката ,који за крајњи ефекат имају субвенционисано запошљавање од стране страних донатора и невладиних организација.

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

Не треба заборавити и на особе са инвалидитетом ромске националности, као и на лица, која излазе из хранитељских породица након завршеног школовања, јер смо мишљења да и њих треба ставити као приоритет у запошљавању.

Предложене мере и активности за унапређење процеса запошљавања Рома односе се пре свега на стварање услова за равноправно учешће Рома, како у привреди тако и у јавном сектору. Посебну пажњу треба обратити на запошљавање жена, будући да су Ромкиње најчешће изложене двострукој дискриминацији када је у питању запошљавање.

Такође, спровођење постојећих стратегија и израда акционих планова и њихово спровођење виде се као пресудни за побољшање положаја Рома.

Пропоруке за унапређивање положаја Рома у области запошљавања могу се сврстати у четири области:

- побољшање услова за запошљавање Рома,
- побољшање услова за развој предузетништа код Рома,
- информисање Рома,
- смањење дискриминације и предрасуда према Ромима

8.4.2. Побољшање услова за запошљавање Рома

а) Додатне обуке, преквалификације и доквалификације виде се као шанса како за побољшање услова за запошљавање, тако и за развој предузетништа код Рома. Роми наводе да је поред бесплатних курсева често неопходно обезбедити и средства за путне трошкове, јер је недостатак средстава чест узрок непохађања курсева, чак и када су обуке бесплатне,

б) Побољшање услова за запошљавање Рома види се, поред наведеног, пре свега у мерама које би требале да буду окренуте послодавцима,

ц) Обезбедити подстицајна средства, субвенције за послодавце, посебно подстицаје послодавцима приликом запошљавања Рома,

д) Смањити одређене доприносе и порезе које плаћају послодавци.

е) Локална самоуправа би могла да донесе одлуку о афирмативним мерама при запошљавању Рома, те да на пример обезбеди субвенције за предузећа која би запослила Роме. Такође, једна таква афирмативна мера могла би да се односи на стварање услова веће укључености Рома у структуре управе и јавних служби, па да се, на пример, омогући да се у јавним предузећима и установама (предшколске и школске установе, локална самоуправа итд.) запосле Роми.

ф) Сами Роми и ромске невладине организације требали би да се активније укључе у проблеме решавања незапослености Рома, а предлози за унапређење постојећег стања на том пољу су следећи:

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

- Повећати значај и улогу ромског Координатора/ке – треба обезбедити већу координацију и бољи проток информација између ромске популације и доносиоца одлука,
- Више радити на информисању Рома о радним обавезама и правима,
- Радити на мотивисању Рома за запошљавање и укључивање у програме активне политике запошљавања.

8.4.3.Побољшање услова за развој предузетништва код Рома

Побољшање услова за развој предузетништва код Рома препознато је као важна мера у циљу побољшања ситуације у којој Роми живе, те је потребно:

а)Обезбедити стимулативне кредите за отпочињање посла и унапређивање предузетништва Рома (повећати износе подстицајних кредита и број кредита, смањити камате, олакшати систем гаранција за враћање кредита). Поједноставити процедуре.

б) Обезбедити повољне кредите или издвојити наменска средства из буџета општине за унапређење пословања постојећих предузећа чији су власници Роми, веће субвенције за самозапошљавање – повећати износе субвенција на пример кроз допринос локалне самоуправе већ постојећим субвенцијама НСЗ или из донаторских средстава,

ц)Обезбедити бесплатне обуке за предузетнике (како за власнике постојећих предузећа тако и за оне који планирају да отпочну сопствени посао). Ове обуке су поједностављене – прилагођене полазницима.

г) Обезбедити бесплатну стручну помоћ, како при отварању предузећа, тако и у вођењу предузећа – ова мера могла би се на пример обезбедити кроз отварање Бизнис инкубатора и тада би била дугорочнија, али и кроз ангажовање стручних лица и удружења предузетника.

8.5.Култура, информисање и развој цивилног сектора

Ромски језик се не изучава нити негује у школама, тако да није у употреби у области културе и медијима.

Уз подршку локалне самоуправе, потребно је оснажити културно-уметничке, претежно фолклорне активности ромских организација. Поред тога, недовољна је видљивост културно уметничких активности Рома, јер немају адекватне просторне и техничке услове.

Евидентна је недовољна заступљеност Рома у осталим локалним медијима. У штампаним медијима је било натписа о размимоилажењу руководства појединих ромских организација, тако да је у нашој јавности настала негативна слика о ромским НВО. Ово доприноси учвршћивању предрасуда о карактеристикама ромске популације, што је снажна препрека остваривању сложеног процеса друштвене интеграције.

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

Живот највећег броја ромске популације се одвија на ободима градова и насељених места, у неформалним насељима, којима су, због тога, као и због сиромаштва, великог броја неписмених, недоступна средства јавног информисања. Не чине покушаји да се медији и друге установе од јавног интереса, приближе местима где живе Роми. Процес друштвене интеграције је отежан и због слаба информисаности Рома у ромским насељима о дешавањима у локалној заједници, као и већинског становништва о њиховом животу и проблемима.

8.5.1. Информисање Рома

Будући да је неинформисаност Рома једна од великих препрека у процесу запошљавања, предлози за унапређење стања у овој области су следећи:

а) Локална самоуправа би требала да направи протоколе о сарадњи са локалним медијима који су корисници општинског буџета, кроз које би се дефинисале обавезе медија да одређени број информација на ову тему објављују на месечном нивоу.

9. ОПШТИ И СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

Општи циљ:

Промовисање пуне друштвене интеграције ромског становништва у општини Лапово кроз побољшање приступа образовању, запошљавању, здравственој заштити, становању и социјалним услугама.

Специфични циљеви:

1. Побољшање приступа и квалитета образовања за ромску децу и младе:

- Повећање уписне стопе ромске деце у предшколске установе и основне школе.
- Увођење додатне наставне подршке и менторских програма.
- Обезбеђивање стипендија и подстицаја за наставак средњег и високог образовања.

2. Повећање запошљавања и економског оснаживања Рома:

- Организација програма обуке и преквалификације за Роме.
- Пружање подршке за оснивање и развој ромских предузећа.
- Сарадња са локалним послодавцима ради стварања радних места.

3. Побољшање здравствене заштите и приступа здравственим услугама:

- Организација редовних превентивних здравствених прегледа.
- Пружање здравствених едукација о хигијени, исхрани и превенцији болести.
- Обезбеђивање мобилних здравствених тимова за ромска насеља.

***СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030***

4. Унапређење стамбених услова за ромску популацију:

- Реконструкција и адаптација постојећих стамбених јединица.
- Изградња нових стамбених објеката за најугроженије породице.
- Пружање подршке за легализацију и уређење ромских насеља.

5. Подстицање културне инклузије и друштвене кохезије:

- Организација културних и спортских догађаја који промовишу интеграцију.
- Подршка иницијативама које негују и промовишу ромску културу и традицију.
- Сарадња са невладиним организацијама на пројектима друштвеног укључивања.

**10. АКЦИОНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ЛАПОВО ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ
РОМА 2025-2030**

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

Специфични циљ	Мера	Активност	Индикатор	Носилац активности	Временски рок	Износ трошкова	Извор финансирања
1.Побољшање приступа и квалитета образовања за ромску децу и младе	1.1.Обезбеђивање бесплатних уџбеника и школског прибора	1.1.1.Набавка уџбеника и школског прибора за сву ромску децу	Број деце која су добила помоћ	Општина, школе, НВО	2025-2026	2,000,000 РСД	Буџет општине, донације
	1.2.Увођење додатне наставне подршке	1.2.1.Организација додатних часова и менторских програма	Број организованих часова	Школе, образовне институције	2025-2028	1,500,000 РСД	Министарство просвете, донатори
	1.3.Обезбеђивање стипендија	1.3.1.Расположивост стипендија за ромске ученике	Број додељених стипендија	Општина, фондације	2025-2030	3,000,000 РСД	Буџет општине, фондације
2.Повећање запошљавања и економског оснаживања Рома	2.1.Организација обука и преквалификација	2.1.1.Организација курсева и радионица	Број обучених Рома	Општина, центар за запошљавање	2025-2027	2,500,000 РСД	Буџет општине, међународне организације
	2.2.Подршка ромским предузетницима	2.2.1.Обезбеђивање микрокредита и обука за предузетнике	Број подржаних предузетника	Општина, банке, НВО	2025-2029	4,000,000 РСД	Банке, НВО
	2.3.Сарадња са послодавцима	2.3.1.Организација сајмова запошљавања и договори са фирмама	Број нових запослених Рома	Општина, локална предузећа	2025-2030	1,000,000 РСД	Буџет општине, приватни сектор
3.Побољшање здравствене заштите и приступа здравственим услугама	3.1.Организација превентивних прегледа	3.1.1.Спровођење редовних здравствених прегледа у насељима	Број обављених прегледа	Дом здравља, општина	2025-2027	1,800,000 РСД	Буџет општине, Министарство здравља
	3.2.Здравствена едукација	3.2.1.Организација радионица о здрављу и хигијени	Број одржаних радионица	НВО, здравствене установе	2025-2028	1,200,000 РСД	Донатори, Министарство здравља

СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030

	3.3.Мобилни здравствени тимови	3.3.1.Формирање тимова за редовне посете ромским насељима	Број посета тимова	Дом здравља, НВО	2025-2029	3,000,000 РСД	Буџет општине, НВО
4. Унапређење стамбених услова за ромску популацију	4.1.Реконструкција стамбених јединица	4.1.1.Спровођење санационих радова на постојећим објектима	Број реконструисаних кућа	Општина, грађевинске фирме	2025-2028	6,000,000 РСД	Буџет општине, међународни донатори
	4.2.Изградња нових стамбених јединица	4.2.1.Изградња нових кућа за најугроженије породице	Број изграђених стамбених јединица	Општина, грађевинске фирме	2026-2029	15,000,000 РСД	Буџет општине, међународни донатори
	4.3.Легализација насеља	4.3.1.Пружање правне помоћи и административне подршке за легализацију	Број легализованих насеља	Општина, правне службе	2025-2030	1,500,000 РСД	Буџет општине, НВО
5.Подстицање културне инклузије и друштвене кохезије	5.1.Организација културних догађаја	5.1.1.Спровођење културних и спортских манифестација	Број организованих догађаја	Општина, културни центри	2025-2030	1,000,000 РСД	Буџет општине, донатори
	5.2.Подршка ромској култури и традицији	5.2.1.Промоција и финансирање ромских културних иницијатива	Број подржаних иницијатива	Општина, културне институције	2025-2030	800,000 РСД	Буџет општине, НВО
	5.3.Пројекти друштвеног укључивања	5.3.1.Спровођење пројеката који промовишу друштвену инклузију	Број спроведених пројеката	Општина, НВО	2025-2030	2,000,000 РСД	Буџет општине, међународне организације

** Напомена: Износи наведени у акционом плану су оријентациони и засновани на претходним истраживањима. Приликом израде буџета, неопходно је извршити проверу актуелних тржишних цена ради прецизног планирања трошкова за реализацију предвиђених активности.*

11. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА, МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Механизми за примену Стратегије и Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома у општини Лапово представљају локалне структуре, сет механизма и процедура уз које ће се осигурати успешно спровођење ЛАП-а. У оквиру локалних структура, разликују се:

1. Структуре за управљање процесом имплементације ЛАП-а и
2. Структуре које су оперативне и носе имплементацију ЛАП-а.

Структуре за управљање процесом имплементације Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома у општини Лапово представљају следећи органи и тела:

1. Скупштина општине Лапово,
2. Председник општине Лапово,
3. Радна група за имплементацију ЛАП-а.

Скупштина општине Лапово усваја – доноси Локални акциони план за унапређење положаја Рома у општини Лапово и обезбеђује сразмерна буџетска средства за његову реализацију. Скупштина најмање једном годишње разматра извештај о имплементацији ЛАП-а, постигнутим резултатима и приоритетним пројектима, врши евентуалне измене Локалног акционог плана.

Председник општине Лапово одређује састав и именује радну групу за имплементацију ЛАП-а као тело које сачињавају представници свих сектора и релевантних институција и организација заинтересованих за развој и унапређења услова становања Рома.

Радна група за имплементацију ЛАП-а испитује потребе грађана/ки, дефинише и предлаже стратешке приоритете, у сарадњи са надлежним институцијама, организацијама и општинским службама, утврђује предлоге годишњих акционих планова и износе потребних средстава за њихову реализацију. Радна група координира израду и прати имплементацију Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома у општини Лапово и одговоран је за спровођење процеса мониторинга и евалуације.

Радна група најмање једном годишње извештава СО о имплементацији ЛАП-а и постигнутим резултатима, предлаже СО евентуалне измене ЛАП-а и приоритетне пројекте. Радна група редовно консултује и информише јавност о процесу имплементације ЛАП-а и обезбеђује транспарентност у раду и адекватну друштвену подршку.

РЕФЕРЕНЦЕ

Стручна литература:

1. Историја Рома

- Fraser, Angus. *The Gypsies*. Wiley-Blackwell, 1995.
- Hancock, Ian. *We are the Romani People*. University of Hertfordshire Press, 2002.
- Puxon, Grattan. *Rom: Europe's Gypsies*. Macmillan, 1979.

2. Култура и традиција Рома

- Liégeois, Jean-Pierre. *Roma, Gypsies, Travellers*. Council of Europe Publishing, 1994.
- Оливер Радуловић. *Култура и идентитет Рома у Србији*. Етнографски институт САНУ, 2012.
- Куртић, Теута. *Уз ромско огњиште: приче, песме и легенде Рома*. Просвета, 2007.

3. Социологија и положај Рома у друштву

- Barany, Zoltan. *The East European Gypsies: Regime Change, Marginality, and Ethnopolitics*. Cambridge University Press, 2002.
- Claveria, Rosana, и Diaz-Corralejо, Yolanda. *Romani Communities and Social Inclusion*. Springer, 2015.
- *Роми у Србији: између теорије и праксе* (ур. Драгана Лазовић). Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, 2014.

4. Језик и лингвистика Рома

- Matras, Yaron. *Romani: A Linguistic Introduction*. Cambridge University Press, 2002.
- Филиповић, Милорад. *Ромски језик: граматика, речник, фразеологија*. Институт за књижевност и уметност, Београд, 2000.
- Hancock, Ian. *Romani Language and Origins*. Gypsy Lore Society, 1991.

5. Правна и људска права Рома

- McGarry, Aidan. *Romani Rights: Their Representation and Mobilisation*. Palgrave Macmillan, 2010.
- *Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији 2022-2030*. Влада Републике Србије.
- ERRC (European Roma Rights Centre). *Reports on Roma Rights and Discrimination in Europe*. Различите публикације, доступне на ERRC.org.

6. Образовање и инклузија Рома

- Levinson, Martin, и Sparkes, Andrew. *Gypsy and Traveller Education: Engaging Families – Improving Outcomes*. Trentham Books, 2003.
- *Образовање Рома у Србији: изазови и могућности* (ур. Јасмина Папић). УНИЦЕФ Србија, 2015.

7. Етнографија и антропологија Рома

- Acton, Thomas, и Mundy, Michael. *Romani Culture and Gypsy Identity*. University of Hertfordshire Press, 1997.
- Филиповић, Раде. *Роми: социо-културне карактеристике и обичаји*. Београд, 1989.

8. Међународне институције и извештаји

- Савет Европе: *Romani Women in Europe: Breaking the Cycle of Discrimination*. Council of Europe, 2003.
 - Уједињене нације: *The Human Rights of Roma in Europe*. UNHCR Reports, 2010.
 - Светска банка: *Roma Inclusion: Challenges and Opportunities*. World Bank, 2012.
-

9. Локална и регионална истраживања

- Марковић, Иван. *Роми у Србији: демографска анализа*. САНУ, 2008.
- Друштво за унапређење положаја Рома. *Програм социјалне инклузије Рома у локалним самоуправама*. Београд, 2015.

Законодавство:

1. Устав Републике Србије

- **Устав Републике Србије (2006)**
 - Устав Србије гарантује једнака права свим грађанима без обзира на националну припадност. Роми, као национална мањина, имају право на очување своје културе, језика и идентитета.
-

2. Закон о националним саветима националних мањина

- **Закон о националним саветима националних мањина (2009, допуњен 2010. и 2014.)**
 - Овај закон регулише статус националних савета који су одговорни за заштиту права и интереса припадника националних мањина, укључујући Роме.
-

3. Закон о забрани дискриминације

- **Закон о забрани дискриминације (2009)**
 - Овај закон забрањује дискриминацију на основу расе, националне припадности, етничке припадности и других основа. Роми су једна од најугроженијих група када је у питању дискриминација, те овај закон има важну улогу у њиховој заштити.
-

4. Закон о социјалној заштити

- **Закон о социјалној заштити (2011)**
 - Закон који регулише права и мере социјалне заштите за све грађане, укључујући Роме, који су често на маргинама друштва и имају ограничен приступ социјалним услугама.
-

5. Закон о образовању

- **Закон о основама система образовања и васпитања (2009)**
 - Овај закон обезбеђује једнаке могућности за све децу, укључујући ромску децу. Програмима за социјалну инклузију и подршку педагошких асистената помаже се ромским ученицима да се укључе у образовни систем.
-

6. Закон о правима националних мањина

- **Закон о правима националних мањина (2002)**

**СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У
ОПШТИНИ ЛАПОВО 2025-2030**

- Овај закон гарантовао је правну заштиту права националних мањина у Србији, укључујући Роме, и утврдио њихова права на културну аутономију, образовање на матерњем језику и друге облике заштите.

7. Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја

- **Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја (2004)**
 - Овај закон омогућава свим грађанима, укључујући Роме, да имају приступ информацијама од јавног значаја, што је важно за транспарентност у спровођењу програма за социјалну инклузију.

8. Закон о избору народних посланика

- **Закон о избору народних посланика (2011)**
 - Овај закон омогућава припадницима ромске заједнице да се баве политиком и буду представљени у законодавним телима. Роми имају право да се кандидовање за изборе и учествују у политичким процесима.

9. Закон о здравственој заштити

- **Закон о здравственој заштити (2014)**
 - Овај закон регулише здравствену заштиту, укључујући и здравствену заштиту Рома који се често суочавају са проблемима у приступу здравственим услугама.

10. Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Србији (2022-2030)

- **Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Србији за период 2022–2030. године (2022)**
 - Ова стратегија је свеобухватан план који поставља циљеве и мере за побољшање социјалне и економске интеграције Рома, укључујући области као што су образовање, запошљавање, становање, здравствена заштита и заштита људских права.

11. Акциони план за спровођење Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња

- **Акциони план за спровођење Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња (2022–2030) (2022)**
 - Овај план садржи конкретне мере и активности које треба спровести на локалном и државном нивоу како би се постигли циљеви из Стратегије.

12. Правилник о упису деце ромске националности у основне школе

- **Правилник о упису деце ромске националности у основне школе (2005)**
 - Правилник који регулише процедуру уписа ромске деце у образовне установе, као и мере подршке за њихову успешну интеграцију у школски систем.

13. Закон о избеглицама

- **Закон о избеглицама (2011)**
 - Иако није специфичан само за Роме, овај закон се односи и на ромске избеглице из других држава, обезбеђујући им права на азил и заштиту.

14. Закон о супротстављању говору мржње и дискриминацији

- **Закон о супротстављању говору мржње и дискриминацији (2020)**

- Овај закон има за циљ спречавање и санкционисање дискриминације, укључујући дискриминацију против Рома.

15. Програм за стамбену инклузију Рома

- **Програм за стамбену инклузију Рома** (активан у оквиру различитих регионалних иницијатива)
 - Програм који обухвата мере за побољшање стамбених услова ромских породица и њихову интеграцију у друштво.

Интернет портали:

1. Европски ромски центар за права (ERRC)

- **Адреса:** www.errc.org
- **Опис:** ERRC је водећа међународна невладина организација која се бави правима Рома у Европи. Портал садржи извештаје, истраживања, правне ресурсе и информације о правима Рома.

2. Национални савет ромске националне мањине Србије

- **Адреса:** www.rnv.gov.rs
- **Опис:** Официјални сајт Националног савета ромске националне мањине у Србији. Портал нуди информације о правима Рома, активностима савета, као и актуелним пројектима.

3. Ромска медијска мрежа (ROMEА)

- **Адреса:** www.romea.cz
- **Опис:** ROMEА је чешки портал који се бави проблемима Рома у Европи. Портал обухвата новости, анализе, извештаје и интервјуе о положају Рома, а посебно се фокусира на права Рома у Чешкој и Европи.

4. Центар за права Рома (Roma Rights Center)

- **Адреса:** www.romacenter.org
- **Опис:** Овај сајт је посвећен промоцији људских права Рома, као и анализама њихових проблема. Поред информација о правима, портал нуди и ресурсе за адвокате и активисте који раде са ромском заједницом.

5. Локални портал за Роме у Србији – Роми у Србији

- **Адреса:** www.romi.rs
- **Опис:** Овај портал обухвата разне аспекте живота Рома у Србији, укључујући образовање, запошљавање, здравство и стамбене услове. Такође, нуди актуелне информације и анализе о статусу Рома у Србији.

6. Странка за ромска права

- **Адреса:** www.romska-stranka.rs
- **Опис:** Портал странке која се бори за права Рома у Србији. Поред политичких активности, портал садржи и информације о статусу Рома у Србији и програмима које странка подржава за бољи положај Рома.

7. Ромска културна мрежа

- **Адреса:** www.romakultura.org
- **Опис:** Портал који се бави промоцијом културе Рома, организацијом догађаја, као и представљањем ромских уметника, музике и традиција.

8. Институт за ромске студије – Центар за истраживање Рома

- Адреса: www.romastudies.org
 - Опис: Овај сајт се фокусира на научно истраживање ромске историје, културе, језика и права. Институт објављује радове, истраживања и публикације у вези са ромском заједницом.
-

9. Мрежа Ромских НВО-а у Србији (ROMNET)

- Адреса: www.romnet.rs
 - Опис: Овај портал повезује ромске организације у Србији и нуди информације о активностима и иницијативама које се односе на унапређење положаја Рома.
-

10. УНИЦЕФ Србија

- Адреса: www.unicef.org/serbia
 - Опис: УНИЦЕФ је активан у Србији на унапређењу живота Рома, посебно у области образовања и здравља. На порталу се налазе истраживања и извештаји о ромским заједницама и програмима који се односе на децу Рома.
-

11. СТРАС (Socio-Economic Transformation and Action for Roma in Serbia)

- Адреса: www.stras.rs
 - Опис: Портал који се бави различитим аспектима живота Рома у Србији, укључујући образовање, запошљавање, права и социјалну инклузију.
-

12. Европска комисија – Ромска инклузија

- Адреса: ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/roma-inclusion
 - Опис: Портал Европске комисије који се односи на ромску инклузију на нивоу Европске уније, са информацијама о стратегијама, пројектима и документима који се тичу Рома у Европи.
-

13. Ромски центар за културу и образовање – Београд

- Адреса: www.romicentar.rs
 - Опис: Ромски центар за културу и образовање у Београду промовише ромску културу и ради на побољшању образовних услова за ромску децу.
-

14. Европска мрежа Рома и Синтија (ERSA)

- Адреса: www.ersa-europe.org
- Опис: Европска мрежа која повезује ромске и синти организације широм Европе, а портал садржи информације о њиховим правима и активностима.